

वेददी० ४ ब्राह्मसूक्तं "उषा वै अश्वस्य मेध्यस्य विव्याध"
व० ७०। "उषा ब्राह्मो रुद्रैर्नकालः" श० भा० ।

५ दिवोदृष्टिदेवतायाम् स्त्री प्रौढमनोरमा ।

उषसी स्त्री उषं तापकत्वात् द्विवसं स्वति सो-क गौरा०
डोष् । सायं सन्ध्यायाम् मेदिनिः ।

उषस्ति पु० ऋषिभेदे "उषस्तिर्ह चाक्रायणः" ऋ० ७० । उग-
स्तोऽप्यत्र "अथ हैनसुषस्तसाक्रायणः पपच्छ" "ततो हो-
षस्तसाक्रायण उपरराम" इति च शत० ब्रा० १४, ६, ५, १ ।

उषा स्त्री ओषत्यन्वकारम् उष+क । प्रातरादिसन्ध्यासु "वेनी-
रनुव्रतसुषास्तिः" ऋ० ८, ४१, ३ । तिस्र प्रातःसायं मध्या-
ह्नप्ररूपा उषाः" भा० । "उषा विभातीरनु भासि पूर्वीः"
३, ६, ७, "तेजःपरिहानिरुषा भानोरङ्गीदयं यावत्" व०
सं० उक्ते २ काले नक्षत्रप्रभाक्षयः काल उषा । तेन पञ्च-
पञ्चाशदृष्टिकेत्तरमारभ्य सूर्याङ्गीदयपर्यन्तः स कालः ।
लग्नाद्यक्षाभे उषाकाले यात्रा शस्ता यथाह ज्यो० "प्र-
त्युष्ट्युतितारका स्फुटतटी प्राची भवेद्भिर्म्बला त्वीष-
द्रक्तविलोहितान्शवला देवैः सदा वाञ्छिता । नो वारं
न तिथिं न योगकरणं लग्नञ्च नापेक्षते हत्वा दोषसहस्र
सञ्चयमुषा नूनं करोत्युन्नतिमिति" । "तिय्यादिषु
निषिद्धेषु चन्द्रताराविलोमतः । उषां गोधूलियोगं वा
स्त्रीव्यय गमनं चरेत् । प्राच्यामुषां प्रतीच्याञ्च गोधूलिं
वर्जयेन्नृप । दक्षिणेषुभिजितं चैवसुसरे च निशां तथा" ।
"आरक्तविम्बं रजनीविरामं वदन्त्युषायोगमिह प्रवीणाः ।
व्यासः" "आहुः प्रयातुः सकलार्थसिद्धिः संलक्ष्यते हस्तत-
लस्थितेव" ज्यो० त० व्यासः । अन्वकारेण सन्नापकारिण्यां
शरात्तौ मेदि० "अधिकरुचिरशेषामप्युषां जागरित्वा"
माघः । ४ चारभूमौ । ततः क्वचित् गौरा० डोष् ।
"भस्मन् ऊतं कुहकराद्भिवोप्रसुष्याम्" भाग० ५ स्त्रीगव्यां
हेम० ६ उखायां विश्वः ७ स्याख्यां रमानाथः ।
दशाणराजसुतायाञ्च तत्र दीर्घादित्वमपि भारतादौ
तथैव निर्द्देशात् । तथा च यथा अनिरुद्धः पतित्वे-
नाप्तः तथा वर्णितं भाग० १० स्त० ६२ अ० यथा (वाणस्य)
"तस्योषा नाम दुहिता स्वप्ने प्राद्युस्मिना रतिम् । कन्या
क्ष्मत्कान्तेन प्रागदृष्ट्युतेन सा । सा तत्र तसपश्यन्ती
कासि कान्तेति वादिनी । सखीनां मध्य उत्तस्यौ विह्वला
ग्रीडिता ऋशम् । वाणस्य मन्त्री कुम्भाण्डसितलेखा च
तत्सुता । सख्यपृच्छत् सखीं मूयः कौतूहलसमन्विता ।
कं त्वं मृगयसे सुभ्रु ! कोदृशस्य मनोरथः । हस्तमाहं

न तेऽद्यापि राजपुत्रपलक्षये । जषोवाच । वृष्टः कश्चिन्नरः
स्वप्ने श्यामः कमललोचनः । पीतवासा वृहद्ब्राह्मण्यौषितं
हृदयङ्गमः । तमहं ऋगये कान्तं पाययित्वाऽधरं मधु ।
कापि यातः स्पृहयतीं क्षिप्त्वा मां वृजिनार्णवे । चितले-
खोवाच । व्यसनमपकर्षामि तिलोक्यां यदि भाव्यते ।
तदानेष्ये नरं ! यस्तु मनोहर्त्ता तभादिश । इत्युक्त्वा देव-
गन्धर्वसिद्धचारणपन्नगान् । दैत्यविद्याधरान् यज्ञान्
मनुष्यांश्च तथाऽलिखत् । मनुजेषु च सा वृष्णीन् शूर-
मानकदन्दुभिम् । व्यलिखत् रामकण्ठी च प्रद्युम्नं
वीक्ष्य लज्जिता । अनिरुद्धं विलिखितं वीक्ष्योषाऽवाङ्मु-
स्ती क्षुत्वा । सोऽसावसाविति प्राह स्वयमाना महीपते ! ।
चितलेखा तमाज्ञाय पौत्रं कृष्णस्य योगिनी । ययौ वि-
हायसा राजन ! द्वारकां कृष्णपालिताम् । तत्र सुप्तं
सुपर्यङ्के प्राद्युम्निं योगमास्थिता । गृहीत्वा शोणित
पुरं सख्यै प्रियमदर्शयत् । सा च तं सुन्दरवरं विलोक्य
सुदितानना । दुष्प्रेक्ष्ये स्वगृहे पुंसा रेभे प्राद्युम्निना
समम् । परार्द्धवासः स्रग्गन्धधूपदीपासनादिभिः । पान-
भोजनभक्षेत्रश्च वाक्यैः सुश्रूषयाञ्चितः । गूढः कन्यापुरे
शश्वत् प्रवृत्तश्चेत्या तया । नाहर्गणान् स बुबुधे जषयो-
पहृतेन्द्रियः" विस्तरस्तु हरिवं० १७६ अ० । प्रातःकाले
अव्य० मेदि० अव्ययत्वात् ततो भवार्थं श्रुत् तट च् ।
उषातन तद्भवे तिमं स्त्रियां डोष् ।

उषाकल पु० उषायां कलोरवे यस्य । कुक्कुटे ।

उषापति पु० ६ त० । कृष्णपौत्रे प्रद्युम्नपुत्रे यदुवंश्ये अनि-
रुद्धे तत्पतित्वप्राप्तिकथा उषाशब्दे उक्ता उषानाथादयो-
प्यत्र, असरे "अनिरुद्ध उषापतिरिति" हस्तपाठः
भारतादौ तु दीर्घपठः ।

उषित तिमं वसक्त । १ पर्युषिते २ क्तवासे च । उष-दाहे
क्त । ३ दग्धे मेदि० । ४ क्षरिते घरणिः । भावे क्त ।
५ वासे न० "चाण्डालैरुषितं यत्" शु० त० देवलः ।

उषीर पुंन० उष-कीरच् । वीरणभूले रायसुकुटः ।

उष्ट्र पु० उक्ष-सेचने ढन् वेदे नेट् । १ सम्यक्सेत्तरि ब-
लीवर्द्धे । तस्यामोषवीर्यत्वात् तष्वात्वम् "ओष्टारौ वा"
कात्या० ५, ११, १३ । "ओष्टारौ महावलीवर्द्धौ" कर्कः ।
आ+सम्यक् उष्टारौ इति विश्वहः । "उष्टारेव फर्वरेषु
अयेथे" ऋ० १५, १०६, २ । लोके तु उक्षित इत्येव ।
सेत्तरि तिमं स्त्रियां डोष् ।

उष्ट्र पुंस्त्री० उष+ष्ट्रन् किञ्च । (उट) प्रसिद्धे पशुभेदे